

2024/1069

16.4.2024

EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV (EL) 2024/1069,

11. aprill 2024,

milles käsitletakse avalikus elus osalevate isikute kaitsmist ilmselt põhjendamatute nõuete või kuritarvituslike kohtumenetluste (avalikus elus osalemise vastased strateegilised hagid) eest

EUROOPA PARLAMENT JA EUROOPA LIIDU NÕUKOGU,

võttes arvesse Euroopa Liidu toimimise lepingut, eriti selle artikli 81 lõike 2 punkti f,

võttes arvesse Euroopa Komisjoni ettepanekut,

võttes arvesse Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamust ⁽¹⁾,

olles edastanud seadusandliku akti eelnõu liikmesriikide parlamentidele,

toimides seadusandliku tavamenetluse kohaselt ⁽²⁾

ning arvestades järgmist:

- (1) Liit on seadnud eesmärgiks säilitada ning arendada vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanevat ala, kus on tagatud isikute vaba liikumine. Sellise ala loomiseks peab liit võtma muu hulgas meetmeid seoses piiriülese toimega tsiviilasjade osas tehtava õiguslase koostööga ja mis on vajalikud tsiviilkohtumenetluste nõuetekohast toimimist takistavate tegurite kõrvaldamiseks. Selle eesmärgi saavutamiseks tuleks vajaduse korral edendada liikmesriikides kohaldatavate tsiviilkohtumenetlusnormide kokkusobivust.
- (2) Euroopa Liidu lepingu (ELi leping) artiklis 2 on sätestatud, et liit rajaneb sellistel väärtustel nagu inimväärikuse austamine, vabadus, demokraatia, võrdsus, õigusi ja inimõiguste, kaasa arvatud vähemuste hulka kuuluvate isikute õiguste austamine.
- (3) ELi lepingu artikli 10 lõikes 3 on sätestatud, et igal liidu kodanikul on õigus osaleda liidu demokraatlikus elus. Euroopa Liidu põhiõiguste hartas (edaspidi „põhiõiguste harta“) on muu hulgas sätestatud õigus era- ja perekonnaelu austamisele, isikuandmete kaitsele, sõna- ja teabevabadusele, mis hõlmab massiteabevahendite vabaduse ja mitmekesisuse austamist, kogunemis- ja ühinemisvabadusele ning õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele.
- (4) Põhiõiguste harta artiklis 11 sätestatud õigus sõna- ja teabevabadusele kätkeb aramusvabadust ning vabadust saada ja levitada teavet ja ideid avaliku võimu sekkumiseta ning sõltumata riigipiiridest. Põhiõiguste harta artiklile 11 tuleks anda Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni vastava artikli 10, mis käsitleb sõnavabadust, tähendus ja ulatus, nagu seda on tõlgendanud Euroopa Inimõiguste Kohus.
- (5) Oma 11. novembri 2021. aasta resolutsioonis demokraatia ning massiteabevahendite vabaduse ja mitmekesisuse tugevdamise kohta ELis kutsus Euroopa Parlament komisjoni üles esitama ettepaneku nii pehme kui ka tugeva õiguse paketi kohta, et võtta meetmeid liidus ajakirjanikke, valitsusväliseid organisatsioone, akadeemiliste ringkondade esindajaid ja kodanikuühiskonda puudutavate avalikus elus osalemise vastaste strateegiliste hagide ehk vaigistuskaebuste sisenemise vastu. Parlament väljendas vajadust võtta tsiviil- ja kriminaalmenetlusõiguse valdkonnas seadusandlikke meetmeid, näiteks kehtestada kord kuritarvituslike tsiviilhagide rahuldamata jätmiseks menetluse varajases faasis, õigus kostja kantud kulude täielikule hüvitamisele ja õigus kahju hüvitamisele. 11. novembri 2021. aasta resolutsioonis nõuti ka kohtunikele ja õigustöötajatele vaigistuskaebuste teemal piisava koolituse tagamist, vaigistuskaebuste ohvritele rahalise toetuse andmiseks erifondi loomist ning vaigistuskaebuste kohtuasjades tehtud otsuste avaliku registri loomist. Lisaks kutsus parlament üles muutma Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 1215/2012 ⁽³⁾ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EÜ) nr 864/2007, ⁽⁴⁾ et vältida nn laimuturismi ja meelepärase kohtualluvuse valimist.

⁽¹⁾ ELT C 75, 28.2.2023, lk 143.

⁽²⁾ Euroopa Parlamendi 27. veebruari 2024. aasta seisukoht (*Euroopa Liidu Teatajas* seni avaldamata) ja nõukogu 19. märtsi 2024. aasta otsus.

⁽³⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2012. aasta määrus (EL) nr 1215/2012 kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (ELT L 351, 20.12.2012, lk 1).

⁽⁴⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. juuli 2007. aasta määrus (EÜ) nr 864/2007 lepinguväliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta (Rooma II) (ELT L 199, 31.7.2007, lk 40).

- (6) Käesoleva direktiivi eesmärk on kõrvaldada tsiviilkohtumenetluse nõuetekohast toimimist takistavad tegurid, pakkudes samas füüsilistele ja juriidilistele isikutele, kes osalevad avalikus elus, tegeledes avalikku huvi pakkuvate küsimustega, sealhulgas ajakirjanikele, kirjastajatele, meediaorganisatsioonidele, rikkumisest teavitajatele ja inimõiguste kaitsjatele, samuti kodanikuühiskonna organisatsioonidele, valitsusvälistele organisatsioonidele, ametiühingutele, loomeinimestele, teadlastele ja akadeemiliste ringkondade esindajatele kaitset nende suhtes algatatud kohtuasjade eest, et heidutada nende osalemist avalikus elus.
- (7) Õigus sõnavabadusele on põhiõigus, mida tuleb kasutada kohuse- ja vastutustundlikult, võttes arvesse inimeste põhiõigust saada erapooletut teavet ja järgides põhiõigust kaitsta oma mainet, isikuandmeid ja eraelu puutumatust. Nende õiguste vastuolu korral peab kõigil pooltel olema juurdepääs kohtutele, järgides igakülgset õiglase kohtumenetluse põhimõtet. Selleks peaks käesolev direktiiv jätma asja menetlevale kohtule kaalutusõiguse selle kaalumiseks, kas asjakohaste kaitsemeetmete kohaldamine on konkreetsel juhul asjakohane. Sellise kaalutusõiguse kasutamisel ei peaks kohus kohaldama asjakohaseid kaitsemeetmeid, näiteks kui avalikus elus osalemine ei toimu heas usus, näiteks juhtudel, kui avalikus elus osalemise kaudu levitab kostja desinformatsiooni või fabritseeritud väiteid, et kahjustada hageja mainet.
- (8) Ajakirjanikel on oluline roll avaliku arutelu hõlbustamisel ning teabe, arvamuste ja ideede edastamisel ja vastuvõtmisel. Neil peaks olema võimalik tulemuslikult ja kartmatult tegutseda, et kodanikud saaksid Euroopa demokraatlikes ühiskondades tutvuda erinevate seisukohtadega. Sõltumatu, professionaalne ja vastutustundlik ajakirjandus ning mitmekesise teabe kättesaadavus on demokraatia alustalad. On oluline, et ajakirjanikele antakse piisavalt ruumi osaleda avatud, vabas ja õiglasel arutelul ning takistada desinformatsiooni levitamist, infoga manipuleerimist ja muud sekkumist kooskõlas ajakirjanduseetikaga ning et neile pakutakse kaitset, kui nad tegutsevad heas usus.
- (9) Käesolevas direktiivis ei esitata ajakirjaniku määratlust, sest eesmärk on kaitsta kõiki füüsilisi või juriidilisi isikuid, kes osalevad avalikus elus. Siiski tuleks rõhutada, et ajakirjandusega tegelevad paljud erinevad osalised, sealhulgas reporterid, analüütikud, kolumnistid ja blogijad ning teised, kes avaldavad ise oma tekste trükimeedias, internetis või mujal.
- (10) Eelkõige uurivatel ajakirjanikel ja meediaorganisatsioonidel on oluline roll organiseeritud kuritegevuse, võimu kuritarvitamise, korruptsiooni, põhiõiguste rikkumise ja äärmusluse avalikustamisel ning sellise tegevuse vastu võitlemisel. Nende tööga kaasnevad eriti suured riskid ning nad puutuvad üha rohkem kokku rünnakute, tapmistega ja ähvardustega ning hirmutamise ja ahistamisega. Vaja on tugevat turvalisuse ja kaitseüsteemi, et uurivad ajakirjanikud saaksid täita oma ülitähtsat järelevalvaja rolli avalikku huvi pakkuvates küsimustes, kartmata, et neid tõe väljaselgitamise ja üldsuse teavitamise eest karistatakse.
- (11) Inimõiguste kaitsjatel peaks olema hirmutamist kartmata võimalik osaleda aktiivselt avalikus elus ja edendada vastutust. Inimõiguste kaitsjad hõlmavad kodanikuühiskonnas tegutsevaid üksikisikuid, rühmitusi ja organisatsioone, kes edendavad ja kaitsevad üldtunnustatud inimõigusi ja põhivabadusi. Inimõiguste kaitsjad on seega pühendunud kodaniku-, poliitiliste, majanduslike, sotsiaalsete, kultuuriliste, keskkonna- ja kliimaalaste, naiste ja LGBTIQ kogukonna liikmete õiguste edendamisele ja kaitsmisele ning otsese või kaudse diskrimineerimise vastu võitlemisele, nagu on sätestatud põhiõiguste harta artiklis 21. Võttes arvesse liidu keskkonna- ja kliimapolitiikat, tuleks tähelepanu pöörata ka keskkonnaõiguste kaitsjatele, kuna neil on Euroopa demokraatlikes ühiskondades oluline roll.
- (12) Piisavat kaitset väärivad ka teised olulised avalikus arutelul osalejad, näiteks akadeemiliste ringkondade esindajad, teadlased ja loomeinimesed, sest ka nemad võivad olla vaigistuskaebuste sihtmärgiks. Demokraatlikus ühiskonnas peaks neil olema võimalik õpetada, õppida, teha uurimistööd, esineda ja suhelda survestamist kartmata. Akadeemiliste ringkondade esindajad ja teadlased aitavad põhjanevalt kaasa avalikule arutelule ja teadmiste levitamisele, nad tagavad, et demokraatlik arutelu saab toimuda teadvatel alustel ja takistavad desinformatsiooni levitamist.
- (13) Et demokraatia toimiks hästi ja oleks edukas, on vaja, et inimesed saaksid avalikus arutelul aktiivselt osaleda ilma kodu- või välisriigi avaliku võimu või muude mõjukate osalejate põhjendamatu sekkumiseta. Et tagada nende sisuline osalemine, peaks inimestel olema juurdepääs usaldusväärsele teabele, mis võimaldab neil kujundada oma arvamust ja tugineda oma hinnangule avalikus ruumis, kus saab erinevaid seisukohti vabalt väljendada.
- (14) Sellise keskkonna edendamiseks on oluline kaitsta füüsilisi ja juriidilisi isikuid kuritarvituslike avalikus elus osalemise vastaste kohtumenetluste eest. Kõnealuseid kohtumenetlusi ei algatata õiguskaitse kättesaadavuse eesmärgil, vaid avaliku arutelu vaigistamiseks ning selleks, et takistada liidu ja riigisisese õiguse rikkumiste uurimist ja neist teatamist, kasutades tavaliselt ahistamist ja hirmutamist.

- (15) Vaigistuskabusi esitavad tavaliselt mõjudad üksused, näiteks üksikisikud, lobitöögrupid, äriühingud, poliitikud ja riigiorganid, püüdes vaigistada avalikku arutelu. Sageli on selliste kaebuste puhul poolte jõuvahekord tasakaalust väljas, kuna hagejal on kostjast tugevam rahaline või poliitiline positsioon. Kuigi see ei ole kõnealuste juhtumite lahutamatu osa, suurendab tasakaalust väljas olev jõuvahekord, kui see on olemas, märkimisväärselt nii avalikus elus osalemise vastaste kohtumenetluste kahjulikkust kui ka heidutatavat mõju. Hageja poolt kostja vastu majandusliku eelise või poliitilise mõju väärkasutamine, koos igasuguse õigusliku põhjendatuse puudumisega, on eriti murettekitav, kui kõnealuseid kuritarvituslikke kohtumenetlusi rahastatakse otseselt või kaudselt riigieelarvest ning neid kombineeritakse muude otsuste või kaudsete riiklike meetmetega, mis on suunatud sõltumatute meediaorganisatsioonide, sõltumatu ajakirjanduse ja kodanikuühiskonna vastu.
- (16) Avalikus elus osalemise vastased kohtumenetlused võivad kahjustada avalikus elus osalevate füüsiliste ja juriidiliste isikute usaldusvärsust ja mainet ning nende rahalised ja muud ressursid võivad ammenduda. Selliste menetluste tõttu võib avalikku huvi pakkuva teabe avaldamine edasi lükkuda või üldse ära jääda. Menetluste pikkusel ja finantssurvel võib olla avalikus elus osalevatele füüsilistele ja juriidilistele isikutele heidutatav mõju. Sellised tavad võivad mõjuda nende tööle heidutavalt, sest võivad põhjustada suuremat enesetsensuuri võimalike tulevaste kohtumenetluste kartuses, ning see toob omakorda kaasa avaliku arutelu vaesumise ühiskonna kui terviku kahjuks.
- (17) Isikud, kes seisavad silmitsi kuritarvitusliku avalikus elus osalemise vastase kohtumenetlusega, võivad osaleda üheaegselt mitmes kohtumenetluses, mis on mõnikord algatatud mitmes kohtualluvuses. Käesolevat direktiivi kohaldatakse üksnes piiriülese mõjuga tsiviil- ja kaubandusasjade suhtes, vaatamata sellele, et tegevused, mille eesmärk on takistada, piirata või karistada osalemist avalikus elus, võivad hõlmata ka haldus- ja kriminaalasju või eri liiki menetluste kombinatsiooni. Kui kohtumenetlus on algatatud ühe liikmesriigi kohtualluvuses teises isiku vastu, kelle elu- või asukoht on teises liikmesriigis, on menetlus kostja jaoks tavaliselt keerukam ja kulukam. Hagejad avalikus elus osalemise vastases kohtumenetluses võivad menetlusvahendeid kasutada ka selleks, et kohtuvaidlust pikendada ja selle maksumust suurendada, ning algatada kohtumenetlus kohtualluvuses, mida nad peavad oma kohtuasja jaoks soodsamaks, selle kohtualluvuse asemel, millel on menetlemiseks kõige paremad eeldused (meelepärase kohtualluvuse valimine). Rahaline surve, menetluste kestus ja karistuste oht on võimsad vahendid kriitiliste seisukohtade esitajate hirmutamiseks ja vaigistamiseks. Selline tegevus tekitab kohtusüsteemidele ka tarbetut ja kahjulikku koormust ning põhjustab nende vahendite väärkasutust, mis on seetõttu käsitatav nende süsteemide kuritarvitamisena.
- (18) Käesolevas direktiivis sätestatud kaitsemeetmeid tuleks kohaldada kõigi füüsiliste ja juriidiliste isikute suhtes, kes osalevad otseselt või kaudselt avalikus elus. Samuti tuleks nendega kaitsta füüsilisi ja juriidilisi isikuid, kes kasutsealasel või isiklikult toetavad või abistavad teist isikut või pakuvad teisele isikule kaupu või teenuseid eesmärkidel, mis on otseselt seotud avalikus elus osalemisega, tegeledes avalikku huvi pakkuva küsimusega, nagu eelistid, pereliikmed, internetiteenuse osutajad, kirjastused või trükikojad, kelle suhtes on algatatud kohtumenetlus või keda ähvardatakse sellega, sest nad toetavad või abistavad vaigistuskabuse sihtmärgiks võetud isikuid, või tarnivad neile kaupu või osutavad neile teenuseid.
- (19) Käesolevat direktiivi tuleks kohaldada kõikide tsiviilkohtumenetlustes esitatud, piiriülese mõjuga tsiviil- või kaubandusasjades esitatud nõuete ja hagide suhtes, olenemata kohtu liigist. See hõlmab menetlusi, mis on seotud ajutiste ja kaitsemeetmetega, vastuhagisid või muid kindlat liiki õiguskaitsevahendeid, mida on võimalik kasutada muude õigusaktide alusel. Kui tsiviilnõuded esitatakse kriminaalmenetluses, kohaldatakse käesolevat direktiivi juhul, kui nende nõuete menetlemine on täielikult reguleeritud tsiviilkohtumenetlusõigusega. Kui aga selliste nõuete menetlemine on reguleeritud täielikult või osaliselt kriminaalmenetlusõigusega, ei tuleks käesolevat direktiivi kohaldada.
- (20) Käesolevat direktiivi ei tuleks kohaldada nõuete suhtes, mis tulenevad riigivastutusest riigi tegevuse või tegevusetuse eest riigivõimu teostamisel (*acta iure imperii*), või nõuete suhtes, mis on esitatud riigi nimel tegutsevate ametiisikute vastu, või ametivõimude vastutuse suhtes oma tegude eest, sealhulgas avalikult ametisse nimetatud ametnike vastutus. Liikmesriik võib laiendada käesolevas direktiivis sätestatud menetluslike tagatiste kohaldamisala sellistele riigisisese õiguse kohastele nõuetele. Kooskõlas Euroopa Liidu Kohtu väljakujunenud praktikaga võivad kohtumenetlused, kus pool on riik või avalik-õiguslik isik, siiski kuuluda käesolevas direktiivis osutatud tsiviil- ja kaubandusasjade kohaldamisalasse, kui tegevus või tegevusetus ei ole toimunud riigivõimu teostades. Käesolevat direktiivi ei tuleks kohaldada kriminaalasjade ega vahekohtumenetluste suhtes.
- (21) Käesoleva direktiiviga kehtestatakse miinimumnormid, võimaldades seega liikmesriikidel vastu võtta või jätta kehtima avalikus elus osalevate isikute jaoks soodsamaid õigusnorme, sealhulgas selliseid riigisiseseid õigusnorme, millega kehtestatakse mõjusamad menetluslikud tagatised, nagu vastutuskord, millega säilitatakse ja kaitstakse õigust sõna- ja teabevabadusele. Käesoleva direktiivi rakendamiseks ei tohiks õigustada liikmesriigis juba olemasoleva kaitsetaseme nõrgendamist.

- (22) Avalikus elus osalemine peaks olema määratletud kui füüsilise või juriidilise isiku seisukohavõtmine või tegevus, millega teostatakse põhiõigust, näiteks sõna- ja teabevabadus, kunsti ja teaduse vabadus või kogunemis- ja ühinemisvabadus ning mis on seotud praegu või tulevikus tekkiva avalikku huvi pakkuva küsimusega, sealhulgas ajakirjandusliku, poliitilise, teadusliku, akadeemilise, kunstilise, kommenteeriva või satiirilise sisu, väljaannete või teoste loomine, väljapanek, reklaam või muul viisil edendamine ning turustamine. Tulevikus tekkiv avalik huvi osutab asjaolule, mis veel ei paku avalikku huvi, kuid võib seda pakkuda tulevikus, kui üldsus sellest näiteks avaldamise kaudu teada saab. Avalikus elus osalemine võib hõlmata ka tegevusi, mis on seotud akadeemilise ja kunstilise vabaduse, ühinemisvabaduse õiguse ja rahumeelse kogunemise õiguse kasutamisega, näiteks lobitöö, demonstratsioonide ja protestide korraldamine või neis osalemine, ja tegevusi, mis tulenevad õigusest heale haldusele ja õigusest tõhusale õiguskaitsevahendile, näiteks kohtu- ja haldusnõuete esitamine ning osalemine avalikel aruteludel. Avalikus elus osalemine peaks hõlmama ka ettevalmistavaid, toetavaid või abistavaid tegevusi, millel on otsene ja olemuslik seos seisukohavõtmise või tegevusega, mis on vaigistuskaebuste sihtmärgiks, et avalikus elus osalemine maha suruda. Selline tegevus peaks otseselt puudutama konkreetset avalikus elus osalemise juhtumit või põhinema vaigistuskaebuse tegeliku sihtmärgi ja ettevalmistavat, toetavat või abistavat tegevust teostava isiku lepingulisel suhtel. Nõuete esitamine mitte ajakirjanike ega inimõiguste kaitsjate endi vastu, vaid nende töid avaldavate internetiplatvormide vastu või nende tekste trükkivate ettevõtete või tekste müüvate kaupluste vastu võib olla mõjus viis avalikus elus osalemise vaigistamiseks, sest ilma selliste teenusteta ei saa arvamusi avaldada ega seega avalikku arutelu mõjutada. Lisaks võib avalikus elus osalemine hõlmata muid tegevusi, mille eesmärk on teavitada või mõjutada avalikku arvamust või soodustada üldsuse edasist tegevust, sealhulgas era- või avaliku sektori üksuse tegevus mõnes avalikku huvi pakkivas küsimuses, näiteks teadusuuringute, küsitluste, kampaaniate või muu kollektiivse tegevuse korraldamine või neis osalemine.
- (23) Avalikku huvi pakkuv küsimus peaks olema määratletud sellisena, et see hõlmaks põhiõiguste teostamisega seotud küsimusi. Siia kuuluvad sellised küsimused nagu sooline võrdõiguslikkus, kaitse soolise vägivalla eest ja mittediskrimineerimine ning õigusriigi, meediavabaduse ja mitmekesisuse kaitsmine. See peaks hõlmama kaupade, toodete või teenuste kvaliteeti, ohutust või muid asjakohaseid aspekte, kui need on olulised rahvatervise, ohutuse, keskkonna, kliima või tarbijate ja töötajate õiguste seisukohast. Tarbija ja tootja või teenuseosutaja vaheline puhtalt omavaheline vaidlus kauba, toote või teenuse üle peaks olema hõlmatud avalikku huvi pakkuva küsimuse mõistega üksnes juhul, kui vaidlus sisaldab avalikku huvi pakkuvat komponenti, näiteks kui see puudutab toodet või teenust, mis ei vasta keskkonna- või ohutusstandarditele.
- (24) Avaliku elu tegelaseks oleva füüsilise või juriidilise isiku tegevusi tuleks samuti käsitada avalikku huvi pakkuvate küsimustena, sest üldsus võib nende vastu õigustatult huvi tunda. Õigustatud huviga ei ole siiski tegemist juhul, kui sellist isikut või üksust puudutava seisukohavõtmise või tegevuse ainus eesmärk on rahuldada teatava publiku uudishimu füüsilise isiku eraelu üksikasjade kohta.
- (25) Avalikku huvi pakkuvad küsimused võivad olla näiteks küsimused, mida arutab või vaatab läbi seadusandlik, täitev- või kohtuorgan, või muu ametlik menetlus. Selliste küsimuste konkreetseks näiteks võivad olla õigusaktid, mis käsitlevad keskkonnastandardeid või tooteohutust, saastava tehase või kaevanduse keskkonnaluba või konkreetsest juhtumist kaugemale ulatuva õigusliku mõjuga kohtumenetlused, näiteks võrdõiguslikkust, töökohal diskrimineerimist, keskkonnakuritegu või rahapesu käsitlevad menetlused.
- (26) Avalikku huvi pakkuvate küsimuste hulka peaksid kuuluma süüdistused korruptsioonis, pettuses või kelmuses, omastamises, rahapesus, väljapressimises, surveastamises, seksuaalses ahistamises ja soolises vägivallas või muus vormis hirmutamises või kuritegevuses, sealhulgas finants- või keskkonnakuriteos. Kui asjaomane rikkumine on avalikku huvi pakkuv küsimus, ei peaks omama tähtsust, kas see liigitub riigisisese õiguse kohaselt kuriteoks või haldusrikkumiseks.
- (27) Samuti peaksid avalikku huvi pakkuvate küsimuste hulka kuuluma meetmed, mille eesmärk on kaitsta ELi lepingu artiklis 2 sätestatud väärtusi ja demokraatlikesse protsessidesse mittesekkumise põhimõtet ning tagada või hõlbustada üldsuse juurdepääsu teabele, et tõkestada desinformatsiooni, sealhulgas kaitsta demokraatlikke protsesse põhjendamatult sekkumise vastu.

- (28) Kuritarvituslike avalikus elus osalemise vastaste kohtumenetlustega on tavaliselt seotud hageja pahatahtlikud võtted menetlustaktikas, näiteks taktika, mis on seotud kohtualluvuse valikuga, tuginemine ühele või mitmele täielikult või osaliselt põhjendamatule nõudele, ülemääraste nõuete esitamine, venitamistaktika kasutamine või otsustamine kohtuasi lõpetada menetluse hilisemas faasis, sarnastes asjades mitme kohtumenetluse algatamine ja kostjale menetluse käigus ebaproportsionaalsete kulude tekitamine. Kohtumenetluse kuritarvitusliku olemuse kindlakstegemisel tuleks arvesse võtta ka hageja varasemat käitumist ja eelkõige varasemat õiguslike meetmetega hirmutamist. Sellist menetlustaktikat, mida kombineeritakse enne kohtumenetlust või kohtumenetluse ajal sageli mitmesuguste hirmutamise, ahistamise või ähvardamise viisidega, rakendab hageja muul eesmärgil kui õigusemõistmisele juurdepääsu saamiseks või õiguse tegelikult kasutamiseks ning selle eesmärk on mõjuda heidutavalt avalikus elus osalemisele konkreetses küsimuses.
- (29) Kuritarvituslikus avalikus elus osalemise vastases kohtumenetluses esitatud nõuded võivad olla täielikult või osaliselt põhjendamatud. See tähendab, et nõue ei pea tingimata olema täielikult põhjendamatu, et menetlust saaks pidada kuritarvituslikuks. Näiteks võib isegi väiksem isiklike õiguste rikkumine, mis võib kohaldatava õiguse alusel anda alust tagasihoidlikuks hüvitisenõudeks, olla ikkagi kuritarvituslik, kui nõutakse ilmselgelt ülemäära summat või õiguskaitsevahendit. Teisest küljest ei tohiks sellist menetlust käsitada kuritarvitusliku menetlusena käesoleva direktiivi tähenduses juhul, kui kohtumenetluse hageja esitab põhjendatud nõudeid.
- (30) Kui vaigistuskäebustel on piiriülene mõõde, suureneb kostja jaoks menetluse keerukus ja sellega seotud väljakutsed, kuna kostja peab tegelema menetlustega teistes kohtualluvustes, mõnikord mitmes kohtualluvuses korraga. See omakorda toob kaasa lisakulud ja -koormuse, millel on veelgi kahjulikumad tagajärjed. Asja tuleks käsitada piiriülest mõju omavana, välja arvatud juhul, kui mõlema poole elu- või asukoht on samas liikmesriigis, kus asub asja menetlev kohus, ja kui kõik muud asja mõjutanud asjaolud esinevad selles liikmesriigis. Kohus peab kindlaks määrama asja mõjutavad asjaolud sõltuvalt iga kohtuasja konkreetsetest asjaoludest, võttes vajaduse korral arvesse ka konkreetset avalikus elus osalemist või konkreetseid elemente, mis viitavad võimalikule kuritarvitamisele, eelkõige juhul, kui mitu menetlust on algatatud rohkem kui ühes kohtualluvuses. Kohus peaks selle otsuse tegema sõltumata kasutatavatest sidevahenditest.
- (31) Kostjatel peaks olema võimalik taotleda järgmisi menetluslikke tagatisi: tagatist menetluskulude ja asjakohasel juhul kahju hüvitamiseks, ilmselgelt põhjendamatute nõuete rahuldamata jätmist menetluse varajases faasis ning õiguskaitsevahendeid, kulude väljamõistmist ja karistusi või muid sama mõjusaid asjakohaseid meetmeid. Selliseid menetluslikke tagatisi tuleks kohaldada kooskõlas õigusega tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele, nagu on sätestatud põhiõiguste harta artiklis 47, jättes kohtule üksikjuhtumite puhul piisava kaalutusõiguse asja asjakohaselt läbi vaadata, võimaldades seeläbi ilmselgelt põhjendamatute nõuete kiiret rahuldamata jätmist, piiramata seejuures tõhusat juurdepääsu õigusemõistmisele.
- (32) Liikmesriigid peaksid tagama, et kõik käesolevas direktiivis sätestatud menetluslikud tagatised on kättesaadavad füüsilistele ja juriidilistele isikutele, kelle vastu on algatatud kohtumenetlus nende osalemise tõttu avalikus elus, ning et nende tagatiste kasutamine ei ole põhjendamatult raske. Konkreetset menetlusnormid, vorm ja meetodid selle kohta, kuidas asja menetlev kohus peaks menetluslike tagatiste kasutamise taotlusi menetlema, tuleks kehtestada või säilitada riigisisese õigusega. Näiteks võivad liikmesriigid kohaldada tõendite käsitlemise suhtes kehtivaid tsiviilmenetlusnorme, et hinnata, kas menetluslike tagatiste kohaldamise tingimused on täidetud, või kehtestada selleks asjakohased normid.
- (33) Tagamaks, et tagatiste saamise ja menetluse varajases faasis hagi rahuldamata jätmise taotlusi käsitletakse kiirendatud viisil, võivad liikmesriigid kehtestada istungite korraldamise või kohtuotsuse tegemise tähtajad. Nad võivad lisaks ka võtta vastu korra, mis sarnaneb ajutiste meetmete puhul rakendatava korraga. Menetluse võimalikult kiireks lõpuleviimiseks peaksid liikmesriigid kooskõlas oma riigisisese menetlusõigusega püüdma tagada, et kui kostja on taotlenud õiguskaitsevahendeid käesoleva direktiivi alusel, tehakse otsus selle taotluse kohta kiirendatud viisil, sealhulgas kasutades riigisisese õiguses juba olemasolevaid menetlusi taotluste kiirendatud käsitlemiseks.
- (34) Mõnes kuritarvituslikus avalikus elus osalemise vastases kohtumenetluses võtavad hagejad tahtlikult nõude või menetlusedokumendid tagasi või muudavad neid selleks, et vältida kulude väljamõistmist võitnud poole kasuks. See õigustaktika võib mõnes liikmesriigis jätta kostja ilma võimalusest, et talle hüvitatakse menetluskulud. Sellised tagasivõtmised või muudatused, kui need on riigisisese õigusega ette nähtud, ja piiramata poolte õigust menetlus lõpule viia, ei tohiks seega mõjutada kostja õigust taotleda riigisisese õiguse kohaselt õiguskaitsevahendite kasutamist kuritarvituslikus avalikus elus osalemise vastases kohtumenetluses. See ei tohiks piirata liikmesriikide võimalust näha ette, et menetluslikke tagatisi võib määrata *ex officio*.

- (35) Tulemuslikuma kaitse tagamiseks peaks ühendustel, organisatsioonidel, ametiühingutel ja muudel üksustel, kellel on kooskõlas riigisisese õiguse sätetud kriteeriumidega õigustatud huvi kaitsta või edendada avalikus elus osalevate isikute õigusi, olema võimalus toetada kostjat kostja nõusolekul sellistes kohtumenetlustes, mis on algatatud seoses avalikus elus osalemisega. Kõnealune toetus peaks tagama, et nendes menetlustes saab kasutada selliste üksuste eksperditeadmisi, aidates seega kohtul hinnata, kas kohtuasi on kuritarvituslik või kas nõue on ilmselgelt põhjendamatu. See toetus võib seisneda näiteks kohtuasjaga seotud teabe esitamises, kostja kasuks kohtumenetlusesse sekkumises või olla mõnes muus riigisisese õigusega ette nähtud vormis. Tingimusi, mille alusel valitsusvälised organisatsioonid võivad kostjat toetada, ja sellise toetuse andmise menetlusnõudeid, näiteks vajaduse korral tähtaegade kehtestamine, tuleks reguleerida riigisisese õigusega. See ei tohiks piirata muu liidu või riigisisese õigusega tagatud kehtivat õigust olla esindatud ja õigust astuda menetlusse. Liikmesriigid, kellel ei ole õigustatud huvi kriteeriumi, võivad lubada, et üksused üldiselt võivad kostjat käesoleva direktiivi kohaselt toetada.
- (36) Kostjale täiendava kaitse pakkumiseks peaks olema võimalik anda talle tagatis hinnanguliste menetluskulude hüvitamiseks, mis võivad hõlmata kostjal tekkinud esindamisega seotud kulusid, ning kui see on riigisisese õigusega ette nähtud, siis hinnangulist kahju. Siiski on vaja leida tasakaal selle meetme ja hageja õiguse vahel omada juurdepääsu õigusemõistmisele. Asja menetlev kohus võib, kui ta peab seda asjakohaseks, nõuda hagejalt tagatise esitamist, kui esineb kuritarvituskulule menetlusele osutavaid elemente või kui on risk, et kostjale ei hüvitata kulusid, või arvestades poolte majanduslikku olukorda või muid selliseid riigisisese õiguse sätetud kriteeriumeid. Tagatise andmine ei sisalda asja sisulist hinnangut, vaid seda kasutatakse ettevaatusabinõuna, et kaitsta lõpliku otsuse täitmist, milles tehakse kindlaks, et tegemist oli kuritarvitusliku menetlusega, et kostja kulud tuleb katta ja, kui nii on ette nähtud riigisisese õiguses, katta võimalik tekkinud kahju, eelkõige juhul, kui on korvamatu kahju tekkimise risk. Liikmesriikidel peaks olema õigus otsustada, kas kohus peaks määrama tagatise omal algatusel või kostja taotlusel. Kui riigisisese õigusega on nii ette nähtud, peaks tagatise andmine olema võimalik kohtumenetluse igas faasis.
- (37) Otsus hagide rahuldamata jätmise kohta menetluse varajases faasis peaks olema pärast asjakohast läbivaatamist tehtav sisuline otsus. Liikmesriigid peaksid võtma vastu uued normid või kohaldama oma kehtivaid riigisiseseid õigusnorme nii, et kohus saaks otsustada jätta ilmselgelt põhjendamatud nõuded rahuldamata kohe, kui ta on saanud sellise otsuse põhistamiseks vajaliku teabe. Selline rahuldamata jätmine peaks toimuma menetluse võimalikult varases faasis, kuid see võib toimuda igal ajal menetluse käigus sõltuvalt sellest, millal kohus on sellise teabe saanud, kooskõlas riigisisese õigusega. Menetluse varajases faasis hagi rahuldamata jätmise võimalus ei välista selliste riigisiseste õigusnormide kohaldamist, mis võimaldavad liikmesriigi kohtutel hinnata hagi lubatavust juba enne menetluse algatamist.
- (38) Kui kostja on esitanud taotluse jätta hagi ilmselge põhjendamatus tõttu rahuldamata, peaks kohus seda taotlust menetlema kiirendatud viisil kooskõlas riigisisese õigusega, et kiirendada hinnangu andmist selle kohta, kas nõue on ilmselgelt põhjendamatu, võttes arvesse juhtumi konkreetseid asjaolusid.
- (39) Tsiviilkohtumenetluse üldpõhimõtete kohaselt peaks lasuma avalikus elus osaleva füüsilise või juriidilise isiku vastu nõuet esitava hagejal tõendamiskoormis, et selline nõue on põhjendatud. Kui kostja on taotlenud hagi rahuldamata jätmist menetluse varajases faasis, tuleks hagejal selleks, et vältida hagi menetluse varajases faasis rahuldamata jätmist, põhistada seda vähemalt sellises ulatuses, mis võimaldab kohtul järeldada, et hagi ei ole ilmselgelt põhjendamatu.
- (40) Otsuse hagi rahuldamata jätmise kohta menetluse varajases faasis peaks saama edasi kaevata. Otsuse, millega keeldutakse hagi rahuldamata jätmisest menetluse varajases faasis, võiks samuti saada kooskõlas riigisisese õigusega edasi kaevata.
- (41) Kui kohus leiab, et menetlus on kuritarvituslik, peaksid kulud hõlmama kõiki riigisisese õiguse kohaselt väljamõistetavaid menetluskulude liike, sealhulgas kõiki kostjal tekkinud esindamisega seotud kulusid, välja arvatud juhul, kui need kulud on ülemääraseks. Kui riigisisese õigusega ei ole tagatud riiklikes tasumäärade tabelites kindlaks määratud summasid ületavate esindamisega seotud kulude täielikku väljamõistmist, peaksid liikmesriigid ette nägema, et hageja kannab sellised kulud täielikult muude riigisisese õiguse alusel kättesaadavate vahendite alusel. Kui sellised kulud on ülemääraseks, näiteks kui on kokku lepitud ebaproportsionaalsetes tasudes, ei tohiks siiski välja mõista kõiki esindamisega seotud kulusid. Kohus peaks tegema otsuse kulude kohta kooskõlas riigisisese õigusega.

- (42) Kohtutele karistuste määramise või muude sama mõjusate asjakohaste meetmete võtmise võimaluse andmise peamine eesmärk on heidutada potentsiaalseid hagejaid algatamast kuritarvituslikke avalikus elus osalemise vastaseid kohtumenetlusi. Muud asjakohased meetmed, sealhulgas kahjuhüvitise maksmine või kohtuotsuse avaldamine, kui see on riigisisese õiguses ette nähtud, peaksid olema sama mõjusad kui karistused. Kui kohus on leiab, et menetlus on kuritarvituslik, tuleks sellised karistused või muud sama mõjusad asjakohased meetmed määrata kindlaks iga juhtumi puhul eraldi, need peaksid olema proportsionaalsed tuvastatud kuritarvituse olemuse ja elementidega, mis osutavad tuvastatud kuritarvitusele, ning võtma arvesse kõnealuse menetluse võimalikku kahjulikkust või heidutavat mõju avalikus elus osalemisele või sellise hageja majanduslikule olukorrale, kes on tasakaalust väljas jõuvahekorda ära kasutanud. Liikmesriikide otsustavad, kuidas neid rahalisi summasid makstakse.
- (43) Piiriüleses kontekstis on samuti oluline tunnistada ohtu, mida kujutavad endast vaigistuskabused, mis esitatakse kolmandates riikides selliste ajakirjanike, inimõiguste kaitsjate ja muude avalikus elus osalevate isikute vastu, kelle elu- või asukoht on liidus. Kolmandates riikides esitatud vaigistuskabuste abil võidakse avalikus elus osalevatelt isikutelt välja mõista ülemääraseid kahjuhüvitisi. Kohtumenetlus kolmandas riigis on vaigistuskabuste sihtmärkide jaoks keerukam ja kulukam. Selleks et kaitsta demokraatiat ning õigust sõna- ja teabevabadusele liidus ning vältida käesolevas direktiivis sätestatud kaitsemeetmete kahjustamist sellega, et kohtumenetlus algatatakse teises kohtualluvuses, on oluline pakkuda kaitset kolmandates riikides esitatud ilmselgelt põhjendamatute nõuete ja kuritarvituslike avalikus elus osalemise vastaste kohtumenetluste eest. Liikmesriigid valivad, kas keelduda kolmanda riigi kohtuotsuse tunnustamisest ja täitmisest, kuna see otsus on ilmselgelt vastuolus avaliku korraga (*ordre public*) või eraldi keeldumise põhjuse alusel.
- (44) Käesoleva direktiiviga luuakse uus kohtualluvuse erialus, tagamaks, et vaigistuskabuste sihtmärkidel, kelle elu- või asukoht on liidus, on liidus olemas tõhus õiguskaitsevahend kolmanda riigi kohtus hageja, kelle elu- või asukoht on väljaspool liitu, algatatud kuritarvitusliku avalikus elus osalemise vastase kohtumenetluse vastu. Seda peaks kohaldama olenemata sellest, kas otsus on tehtud või ta on jõustunud, kuna vaigistuskabuste sihtmärgid võivad kannatada kahju ja kanda kulusid alates kohtumenetluse algusest ja isegi siis, kui otsust ei tehti, näiteks nõude tagasivõtmise korral. Liikmesriigid võivad siiski otsustada piirata kohtualluvuse teostamist kooskõlas riigisisese õigusega, kui menetlus on kolmandas riigis veel pooleli, nähes näiteks ette kohtumenetluse peatamise liikmesriigis. See kohtualluvuse erialus võimaldab vaigistuskabuste sihtmärkidel, kelle elu- või asukoht on liidus, taotleda kolmanda riigi kohtus toimunud menetluse põhjustatud või põhjendatult tekkida võiva kahju ja kulu hüvitamist oma elu- või asukoha riigi kohtus. Kõnealusele kohtualluvuse erialuse eesmärk on heidutada kolmandates riikides vaigistuskabuste esitamist isikute vastu, kelle elu- või asukoht on liidus, ning sellises menetluses tehtud otsust peaks saama täitmisele pöörata näiteks juhul, kui hagejal, kelle elu- või asukoht on väljaspool liitu, on vara liidus. Käesoleva direktiivi sätted, mis käsitlevad kohtualluvuse erialust, ei tohiks käsitleda kohaldatavat õigust ega kahju hüvitamist käsitlevat materiaalõigust kui sellist.
- (45) Käesolev direktiiv ei tohiks mõjutada selliste kolmanda riigi ja liidu või liikmesriigi vaheliste kahe- või mitmepoolsete konventsioonide ja lepingute, sealhulgas 2007. aasta uue Lugano konventsiooni kohaldamist, mis on sõlmitud enne käesoleva direktiivi jõustumise kuupäeva, kooskõlas Euroopa Liidu toimimise lepingu (ELi toimimise leping) artikliga 351.
- (46) Liikmesriigid peaksid tegema kättesaadavaks teabe kättesaadavate menetluslike tagatiste, õiguskaitsevahendite ja toetusmeetmete kohta ühes kohas, nn ühtses kontaktpunktis, eesmärgiga tagada vaigistuskabuste sihtmärkideks olevatele isikutele lihtne ja tasuta juurdepääs kogu teemakohasele teabele, et aidata neil leida kogu asjakohast teavet. Vaigistuskabuste puhul on tavapärase, et nende sihtmärgiks olevad isikud kannatavad tõsiste finantstagajärgede ning psühholoogilise ja mainekahju all. Sellise kahju tekitamine on vaigistuskabuste esitajate üks eesmärke, kui nad algatavad kuritarvituslikke avalikus elus osalemise vastaseid kohtumenetlusi. Seepärast peaks ühtse kontaktpunkti kaudu esitatav teave hõlmama olemasolevaid toetusmehhanisme, näiteks teavet asjaomaste organisatsioonide ja ühenduste kohta, kes annavad vaigistuskabuste sihtmärkideks olevatele isikutele õigus- või rahalist abi ning psühholoogilist tuge. Käesolevas direktiivis ei määratleta nimetatud ühtse kontaktpunkti vormi.
- (47) Asjaomaste kohtuotsuste avaldamise eesmärk on suurendada teadlikkust vaigistuskabuste kohta ning pakkuda kohtutele, õigustöötajatele ja üldsusele vaigistuskabusi käsitlevat teabeallikat. Sellisel avaldamisel tuleks järgida isikuandmete kaitset käsitlevat liidu ja riigisisest õigust ning seda võiks olla võimalik tagada asjakohaste kanalite kaudu, nagu olemasolevad õigusalsed andmebaasid või e-õiguskeskonna portaal. Halduskoormuse vähendamiseks tuleks liikmesriikidelt nõuda vähemalt riigi apellatsioonikohtute või kõrgeima astme kohtute otsuste avaldamist.

- (48) Käesoleva direktiivi kohaselt liikmesriikide poolt kogutavate andmete laad, kui need on kättesaadavad, keskendub piiratud arvule põhielementidele, nagu kuritarvituslike avalikus elus osalemise vastaste kohtumenetluste arv, mis on rühmitatud kostjate ja hagejate liikide alusel ning selliste kohtumenetluste algatamiseks kasutatavate nõuete liikide alusel. Selliseid andmeid on vaja selleks, et jälgida vaigistuskaebuste olemasolu ja nende arvu suurenemist liidus, andes ametiasutustele ja muudele asjaomastele sidusrühmadele teavet, et nad saaksid vaigistuskaebusi kvantifitseerida ja paremini mõista ning et aidata neil pakkuda vaigistuskaebuste sihtmärkidele vajalikku tuge. Andmete kättesaadavust hõlbustaks õigusemõistmise digitaliseerimine.
- (49) Komisjoni soovitus (EL) 2022/758 ⁽⁵⁾ on adresseeritud liikmesriikidele ja selles esitatakse terviklik meetmete kogum, mis hõlmab koolitust, teadlikkuse suurendamist, kuritarvituslike avalikus elus osalemise vastaste kohtumenetluste sihtmärkide toetamist, andmete kogumist ning aruandlust ja avalikus elus osalemise vastaste kohtumenetluste seiret. Kui komisjon koostab aruande käesoleva direktiivi kohaldamise kohta, võttes arvesse ka iga liikmesriigi riigisisest konteksti, sealhulgas komisjoni soovitus (EL) 2022/758 rakendamist peaks ta eraldi koostama kergesti kättesaadavas vormis aruande kokkuvõtte, mis sisaldab põhiteavet käesolevas direktiivis sätestatud kaitsemeetmete kasutamise kohta liikmesriikides. Komisjon peaks avaldama nii aruande kui ka kokkuvõtte asjakohaste kanalite, sealhulgas Euroopa e-õiguskeskkonna portaali kaudu.
- (50) Käesolev direktiiv ei tohiks piirata kaitset, mis on avalikus elus osalevatele füüsilistele ja juriidilistele isikutele ette nähtud muude liidu õigusaktidega, millega kehtestatakse soodsamad normid. Eelkõige ei kavatseta käesoleva direktiiviga vähendada või piirata selliseid õigusi nagu õigus sõna- ja teabevabadusele ega kahjustada sellega mingil viisil kaitset, mida pakub Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/1937, ⁽⁶⁾ nagu seda on rakendatud riigisisestes õiguses. Käesoleva direktiivi ja direktiivi (EL) 2019/1937 kohaldamisalasse kuuluvate olukordade puhul tuleks kohaldada mõlema õigusaktiga pakutavat kaitset.
- (51) Vaigistuskaebuste puhul võivad olla asjakohased määrustes (EL) nr 1215/2012 ja (EÜ) nr 864/2007 sätestatud kohtualluvust ja kohaldatavat õigust käsitlevad normid. Seepärast on oluline, et nimetatud määruste tulevasel läbivaatamisel hinnataks ka kohtualluvust ja kohaldatavat õigust käsitlevate normide konkreetset vaigistuskaebustega seotud aspekte.
- (52) Käesolev direktiiv on kooskõlas põhiõigustega, põhiõiguste hartaga ja liidu õiguse üldpõhimõtetega. Sellest tulenevalt tuleks käesolevat direktiivi tõlgendada ja rakendada kooskõlas nimetatud põhiõigustega, sealhulgas õigusega sõna- ja teabevabadusele ning õigusega tõhusale õiguskaitsevahendile, õiglasele kohtumenetlusele ja õiguskaitse kättesaadavusele. Käesoleva direktiivi rakendamisel peaksid kõik asjaomased avaliku sektori asutused olukordades, kus on tekkinud konflikt asjakohaste põhiõiguste vahel, tagama nende õiguste õiglase tasakaalu kooskõlas proportsionaalsuse põhimõttega.
- (53) ELi lepingule ja ELi toimimise lepingule lisatud protokolli nr 22 (Taani seisukoha kohta) artiklite 1 ja 2 kohaselt ei osale Taani käesoleva direktiivi vastuvõtmisel ning see ei ole tema suhtes siduv ega kohaldatav.
- (54) ELi lepingule ja ELi toimimise lepingule lisatud protokolli nr 21 (Ühendkuningriigi ja Iirimaa seisukoha kohta vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala suhtes) artikli 3 kohaselt on Iirimaa oma 6. juuli 2022. aasta kirjaga teatanud oma soovist osaleda käesoleva direktiivi vastuvõtmisel ja kohaldamisel.
- (55) Kuna käesoleva direktiivi eesmärke ei suuda liikmesriigid oma riigisisese menetlusõiguse erinevuste tõttu piisavalt saavutada, küll aga saab neid paremini saavutada liidu tasandil, kuna käesolevas direktiivis sätestatakse piiriülestes tsiviil- ja kaubandusasjades kohaldatavate riigisiseste menetluslike tagatiste ühised miinimumstandardid, võib liit võtta meetmeid kooskõlas ELi lepingu artiklis 5 sätestatud subsidiaarsuse põhimõttega. Kõnealuses artiklis sätestatud proportsionaalsuse põhimõtte kohaselt ei lähe käesolev direktiiv nimetatud eesmärkide saavutamiseks vajalikust kaugemale,

⁽⁵⁾ Komisjoni 27. aprilli 2022. aasta soovitus (EL) 2022/758, milles käsitletakse avalikus elus osalevate ajakirjanike ja inimõiguste kaitsjate kaitsmist ilmselgelt põhjendamatute või kuritarvituslike hagide eest (üldsuse osalemise vastased strateegilised hagid) (ELT L 138, 17.5.2022, lk 30).

⁽⁶⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. oktoobri 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/1937 liidu õiguse rikkumisest teavitavate isikute kaitse kohta (ELT L 305, 26.11.2019, lk 17).

ON VASTU VÕTNUD KÄESOLEVA DIREKTIIVI:

I PEATÜKK

Üldsätted

Artikkel 1

Reguleerimisese

Käesoleva direktiiviga nähakse ette kaitsemeetmed ilmselgelt põhjendamatute nõuete ja kuritarvituslike kohtumenetluste eest piiriülese mõjuga tsiviilasjades, mis on esitatud füüsiliste ja juriidiliste isikute vastu nende osalemise tõttu avalikus elus.

Artikkel 2

Kohaldamisala

Käesolevat direktiivi kohaldatakse tsiviilkohtumenetlustes käsitletavate piiriülese mõjuga tsiviil- või kaubandusajade, sealhulgas ajutiste ja kaitsemeetmete menetluste ning vastuhagide suhtes igat liiki kohtutes. Seda ei kohaldata eeskätt maksu-, tolli- ja haldusajade suhtes ega riigivastutuse suhtes tegevuse või tegevusetuse eest riigivõimu teostamisel (*acta iure imperii*). Käesolevat direktiivi ei kohaldata kriminaalasjade ega vahekohtumenetluste suhtes ning see ei piira kriminaalmenetlusõiguse kohaldamist.

Artikkel 3

Miimuminõuded

1. Liikmesriigid võivad kehtestada või säilitada soodsamad sätted avalikus elus osalevate isikute kaitsmiseks ilmselgelt põhjendamatute nõuete või kuritarvituslike avalikus elus osalemise vastaste kohtumenetluste eest tsiviilasjades, sealhulgas riigisisestel sätetel, millega kehtestatakse tõhusamad menetluslikud tagatised seoses õigusega sõna- ja teabevabadusele.
2. Käesoleva direktiivi rakendamine ei õigusta mingil juhul niisuguse kaitsetaseme alandamist, mis oli käesoleva direktiiviga hõlmatud küsimustes liikmesriikides juba varem olemas.

Artikkel 4

Mõisted

Käesolevas direktiivis kasutatakse järgmisi mõisteid:

- 1) „avalikus elus osalemine“ – füüsilise või juriidilise isiku seisukoha võtmine või tegevus, millega teostatakse sõna- ja teabevabadust, kunsti ja teaduse vabadust või kogunemis- ja ühinemisevabadust ja sellega otseselt seotud ettevalmistav, toetav või abistav tegevus, ning mis on seotud avalikku huvi pakkuva küsimusega;
- 2) „avalikku huvi pakkuv küsimus“ – küsimus, mis mõjutab üldsust sellisel määral, et ta võib selle vastu õigustatult huvi tunda, sellistes valdkondades nagu:
 - a) põhiõigused, rahvatervis, ohutus, keskkond või kliima;
 - b) füüsilisest või juriidilisest isikust avaliku elu tegelase tegevus avalikus või erasektoris;
 - c) küsimused, mida arutab või vaatab läbi seadusandlik, täitev- või kohtuorgan, või muu ametlik menetlus;
 - d) selliste küsimustega seotud süüdistused korruptsioonis, pettuses või kelmuses, mis tahes muus kuriteos või haldusrikkumises;

- e) tegevused, mille eesmärk on kaitsta Euroopa Liidu lepingu artiklis 2 sätestatud väärtusi, sealhulgas demokraatlikke protsesse põhjendamatult sekkumise eest, eelkõige desinformatsiooni vastu võitlemise kaudu;
- 3) „kuritarvituslik avalikus elus osalemise vastane kohtumenetlus“ – kohtumenetlus, mida ei algatata õiguse tegelikult kaitsmiseks või kasutamiseks, vaid mille peamine eesmärk on avalikus elus osalemise tõkestamine, piiramine või selle eest karistamine, kasutades sageli ära poolte vahelist võimu tasakaalustamatust, ning mille eesmärk on esitada põhjendamatuid nõudeid. Sellisele eesmärgile võivad osutada näiteks järgmised asjaolud:
- a) nõue või selle osa, sealhulgas liiga kõrge hagihind, on ebaproportsionaalne, ülemäärane või ebamõistlik;
- b) hageja või seotud osalised on sarnastes küsimustes algatanud mitu kohtumenetlust;
- c) esineb hirmutamist, ahistamist või ähvardamist hageja või hageja esindajate poolt enne kohtumenetlust või selle ajal, samuti hageja samasugust käitumist sarnastes või samaaegsetes kohtuasjades;
- d) pahauskse menetlustaktika kasutamine, näiteks menetluse venitamine, meelepärase kohtualluvuse valimine pettuse või kuritarvitamise eesmärgil või kohtuasjade pahauskne lõpetamine menetluse hilisemas faasis.

Artikkel 5

Piiriülese mõjuga küsimused

1. Käesoleva direktiivi kohaldamisel käsitatakse küsimust piiriülesena, välja arvatud juhul, kui mõlema poole elu- või asukoht on samas liikmesriigis, kus asub asja menetlev kohus, ja kõik muud asjaomase olukorra asjakohased elemendid asuvad ainult selles liikmesriigis.
2. Elu- või asukoht määratakse kindlaks kooskõlas määrusega (EL) nr 1215/2012.

II PEATÜKK

Ühised normid menetluslike tagatiste kohta

Artikkel 6

Menetluslike tagatiste taotlused

1. Liikmesriigid tagavad, et kui füüsilise või juriidilise isiku suhtes algatatakse kohtuasi tema osalemise tõttu avalikus elus, siis saab see isik kooskõlas riigisisese õigusega taotleda:
- a) tagatist, nagu on ette nähtud artiklis 10;
- b) ilmselgelt põhjendamatult nõude rahuldamata jätmist varajases faasis, nagu on ette nähtud III peatükis;
- c) kuritarvituslike avalikus elus osalemise vastaste kohtumenetluste vastaseid õiguskaitsevahendeid, nagu on ette nähtud IV peatükis.
2. Liikmesriigid võivad ette näha, et III ja IV peatüki kohaseid menetluslikke tagatise käsitlevaid meetmeid võib asja menetlev kohus võtta *ex officio*.

Artikkel 7

Menetluslike tagatiste taotluste kiirendatud käsitlemine

1. Liikmesriigid tagavad, et artikli 6 lõike 1 punktide a ja b kohaseid taotlusi käsitletakse kiirendatud viisil kooskõlas liikmesriigi õigusega, võttes arvesse kohtuasja asjaolusid, õigust tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtumenetlusele.

2. Liikmesriigid tagavad, et artikli 6 lõike 1 punkti c kohaseid taotlusi võidakse samuti käsitleda võimaluse korral kiirendatud viisil, kooskõlas liikmesriigi õigusega, võttes arvesse kohtuasja asjaolusid, õigust tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtumenetlusele.

Artikkel 8

Nõude või menetlusedokumentide hilisem muutmine

Liikmesriigid tagavad, et füüsiliste või juriidiliste isikute suhtes seoses nende osalemisega avalikus elus algatatud kohtumenetluste puhul ei mõjuta hageja nõuete või menetlusedokumentide hilisem muutmine, sealhulgas nõuete tagasivõtmine, kostja võimalust kasutada õiguskaitsevahendeid, nagu on ette nähtud IV peatükis, kooskõlas riigisisese õigusega.

Esimene lõik ei mõjuta artikli 6 lõike 2 kohaldamist.

Artikkel 9

Kostja toetamine kohtumenetlustes

Liikmesriigid tagavad, et asja menetlev kohus, füüsiliste või juriidiliste isikute vastu seoses nende osalemisega avalikus elus, võib lubada, et ühendused, organisatsioonid, ametiühingud ja muud üksused, kellel on kooskõlas riigisisese õiguses sätestatud kriteeriumidega õigustatud huvi kaitsta või edendada avalikus elus osalevate isikute õigusi, võivad toetada kostjat kostja nõusolekul või anda selles menetluses teavet kooskõlas riigisisese õigusega.

Artikkel 10

Tagatis

Liikmesriigid tagavad, et füüsiliste või juriidiliste isikute suhtes seoses nende osalemisega avalikus elus algatatud kohtumenetluste puhul võib asja menetlev kohus, ilma et see mõjutaks õigust õiguskaitse kättesaadavusele, nõuda hagejalt hinnanguliste menetluskulude, mis võib hõlmata kostjal tekkinud esindamisega seotud kulusid, tagatist ning kui nii on ette nähtud riigisisese õiguses, kahju hüvitamise tagatist.

III PEATÜKK

Ilmselgelt põhjendamatute nõuete rahuldamata jätmise menetluse varajases faasis

Artikkel 11

Nõude rahuldamata jätmise menetluse varajases faasis

Liikmesriigid tagavad, et kohtud võivad kooskõlas riigisisese õigusega avalikus elus osalemise vastased nõuded pärast asjakohast läbi vaatamist võimalikult varajases menetluse faasis rahuldamata jätta, kuna need on ilmselgelt põhjendamatud.

Artikkel 12

Tõendamiskoormis ja nõuete põhistamine

1. Nõude põhjendatuse tõendamiskoormis lasub hagejal, kes hagi esitas.
2. Liikmesriigid tagavad, et kui kostja on taotlenud nõude rahuldamata jätmist menetluse varajases faasis, peab hageja nõuet põhistama, et kohus saaks hinnata, kas see on ilmselgelt põhjendamatu või mitte.

Artikkel 13

Edasikaebeõigus

Liikmesriigid tagavad, et otsuse, millega jäetakse artikli 11 kohaselt rahuldamata nõue menetluse varajases faasis, saab edasi kaevata.

IV PEATÜKK

Avalikus elus osalemise vastaste kuritarvituslike kohtumenetluste vastased õiguskaitsevahendid

Artikkel 14

Kulude väljamõistmine

1. Liikmesriigid tagavad, et hagejalt, kes on algatanud kuritarvitusliku avalikus elus osalemise vastase kohtumenetluse, tohib välja mõista kõik riigisisese õiguse kohased menetluskulude liigid, sealhulgas kõik kostjal tekkinud esindamisega seotud kulud, välja arvatud juhul, kui need kulud on ülemääraseks.
2. Kui riigisisese õigusega ei ole tagatud riiklikes tasumäärade tabelites kindlaks määratud esindamiskulude täielikku väljamõistmist hagejalt, tagavad liikmesriigid, et sellised kulud kaetakse täielikult muude riigisisese õiguse alusel kättesaadavate vahendite abil, välja arvatud juhul, kui need kulud on ülemääraseks.

Artikkel 15

Karistused või muud sama mõjusad asjakohased meetmed

Liikmesriigid tagavad, et kuritarvituslikku avalikus elus osalemise vastast kohtumenetlust menetlevad kohtud võivad määrata menetluse algatanud poolele mõjusaid, proportsionaalseid ja hoiatavaid karistusi või võtta tema suhtes muid sama mõjusaid asjakohaseid meetmeid, sealhulgas kahju hüvitamine või kohtuotsuse avaldamine, kui see on riigisiseses õiguses ette nähtud.

V PEATÜKK

Kaitse kolmandate riikide kohtuotsuste eest

Artikkel 16

Kolmanda riigi kohtuotsuse tunnustamisest ja täitmisest keeldumise põhjused

Liikmesriigid tagavad, et keeldutakse tunnustamast või täitmast kolmanda riigi kohtuotsust, mis on tehtud füüsilise või juriidilise isiku suhtes seetõttu, et ta osales avalikus elus, kui kõnealust kohtumenetlust peetakse ilmselgelt põhjendamatuks või kuritarvituslikuks selle liikmesriigi õiguse kohaselt, kus sellist tunnustamist või täitmist taotletakse.

Artikkel 17

Kolmanda riigi menetlustega seotud hagide kohtualluvus

1. Liikmesriigid tagavad, et kui kolmanda riigi kohtus on hageja, kelle elu- või asukoht on väljaspool liitu, algatanud avalikus elus osalemise tõttu kuritarvitusliku kohtumenetluse füüsilise või juriidilise isiku suhtes, kelle elu- või asukoht on liikmesriigis, võib kõnealune isik taotleda kohtutelt, mis asuvad kohas, kus on tema elu- või asukoht, kahju ja kulude hüvitamist, mida ta kandis seoses hagi menetlemisega kolmanda riigi kohtus.
2. Liikmesriigid võivad piirata lõike 1 kohast kohtualluvuse teostamist, kui menetlus on kolmandas riigis veel pooleli.

VI PEATÜKK

Lõppsätted

Artikkel 18

Seosed kahe- või mitmepoolsete konventsioonide ja lepingutega

Käesolev direktiiv ei mõjuta selliste kolmanda riigi ja liidu või liikmesriigi vaheliste kahe- või mitmepoolsete konventsioonide ja lepingute kohaldamist, mis on sõlmitud enne 6. maid 2024.

Artikkel 19

Teave ja läbipaistvus

1. Liikmesriigid tagavad, et artiklis 6 osutatud avalikus elus osalevatel füüsilistel või juriidilistel isikutel, on vajaduse korral juurdepääs teabele olemasolevate menetluslike tagatiste, õiguskaitsevahendite ja toetusmeetmete kohta, nagu õigusabi ning rahaline ja psühholoogiline tugi, kui see on kättesaadav.

Esimeses lõigus osutatud teave hõlmab kogu kättesaadavat teavet teadlikkuse suurendamise kampaaniate kohta, asjakohasel juhul koostöös asjaomaste kodanikuühiskonna organisatsioonide ja muude sidusrühmadega.

Selline teave esitatakse ühes kohas kergesti kättesaadavas vormis asjakohase kanali, näiteks teabeskuse, olemasoleva koordineerimiskeskuse või elektroonilise liidese, sealhulgas Euroopa e-õiguskeskonna portaali kaudu.

2. Liikmesriigid tagavad, et piiriülestes tsiviilmenetlustes antakse õigusabi vastavalt nõukogu direktiivile 2003/8/EÜ⁽⁷⁾.

3. Liikmesriigid avaldavad kergesti kättesaadaval ja elektroonilisel kujul riiklike apellatsioonikohtute või kõrgeima astme kohtu jõustunud otsused, mis on tehtud käesoleva direktiivi kohaldamisalasse kuuluvates menetlustes, kooskõlas riigisisese õigusega.

Artikkel 20

Andmete kogumine

Liikmesriigid esitavad komisjonile igal aastal eelistatavalt kokkuvõtlikul kujul II, III, IV ja V peatükis osutatud taotluste ja otsuste kohta järgmised kättesaadavad andmed:

- a) asjaomasel aastal algatatud kuritarvituslike avalikus elus osalemise vastaste kohtumenetluste arv;
- b) kohtumenetluste arv kostja ja hageja liikide kaupa;
- c) käesoleva direktiivi alusel esitatud nõude liik.

Artikkel 21

Läbivaatamine

Liikmesriigid edastavad komisjonile hiljemalt 7. maiks 2030 kättesaadavad andmed seoses käesoleva direktiivi kohaldamisega, eelkõige andmed, mis näitavad, kuidas isikud, kelle vastu on algatatud avalikus elus osalemise vastane kohtumenetlus, on kasutanud käesolevas direktiivis sätestatud kaitsemeetmeid. Esitatud teabe põhjal esitab komisjon hiljemalt 7. maiks 2031 ja seejärel iga viie aasta tagant Euroopa Parlamendile ja nõukogule aruande käesoleva direktiivi kohaldamise kohta. Nimetatud aruandes antakse hinnang kuritarvituslike avalikus elus osalemise vastaste kohtumenetlustega seotud suundumustele ja käesoleva direktiivi mõjule liikmesriikides, võttes samal ajal arvesse iga liikmesriigi riigisisest konteksti, sealhulgas soovitusi (EL) 2022/758 rakendamist. Vajaduse korral lisatakse aruandele ettepanekud käesoleva direktiivi muutmiseks. Kõnealused komisjoni aruanded tehakse üldsusele kättesaadavaks.

Artikkel 22

Ülevõtmine

1. Liikmesriigid jõustavad käesoleva direktiivi järgimiseks vajalikud õigus- ja haldusnormid 7. maiks 2026. Liikmesriigid edastavad kõnealuste normide teksti viivitamata komisjonile.

Kui liikmesriigid need normid vastu võtavad, lisavad nad nende ametlikul avaldamisel nendesse või nende juurde viite käesolevale direktiivile. Sellise viitamise viisi näevad ette liikmesriigid.

2. Liikmesriigid edastavad komisjonile käesoleva direktiiviga reguleeritavas valdkonnas nende poolt vastuvõetavate põhiliste õigusnormide teksti.

⁽⁷⁾ Nõukogu 27. jaanuari 2003. aasta direktiiv 2003/8/EÜ, millega parandatakse õiguskaitse kättesaadavust piiriüleste vaidluste korral, kehtestades sellistes vaidlustes antava tasuta õigusabi kohta ühised miinimumeeskirjad (EÜT L 26, 31.1.2003, lk 41).

*Artikkel 23***Jõustumine**

Käesolev direktiiv jõustub kahekümnenadal päeval pärast selle avaldamist *Euroopa Liidu Teatajas*.

*Artikkel 24***Adressaadid**

Käesolev direktiiv on adresseeritud liikmesriikidele.

Brüssel, 11. aprill 2024

Euroopa Parlamendi nimel

eesistuja

R. METSOLA

Nõukogu nimel

eesistuja

H. LAHBIB